

RECENZIJJE.

G. St. Pašev: Pravoslavno-hristijansko učenje za nrvstvenost-ta (Nrvstveno bogoslovie). Tom I, osnovopoložiteljen, čast I i II; Sofia (1939), 8°, str. 605; izdanje Univerziteteske biblioteke br. 212.

Prvi svezak prve bugarske znanstvene moralke profesora moralnog bogoslovlja G. St. Paševa na bogoslovskom fakultetu u Sofiji, obuhvaća osim uvoda dva dijela: u prvom dijelu raspravlja pisac o moralnosti uopće, a u drugom o kršćanskoj moralnosti.

Uvod donosi obična uvodna pitanja: o imenu, predmetu, značaju, odnosu moralnog bogoslovlja prema drugim znanostima, napose prema religiji i moralnoj filozofiji; zatim povijest, izvore, metodu i razdiobu nauke o kojoj je riječ. Autor nije zadovoljan nazivom moralno bogoslovlje, misleći da ga je tako teško lučiti od dogmatskog bogoslovlja; opširno raspravlja o predmetu, da ga točno opredijeli (str. 30); vrlo dobro uzima u obranu znanstveni značaj moralnog bogoslovlja (str. 36—38) prema protivnicima, pa i prema domaćim poklonicima »nove naučne etike«. S tim u vezi ispravno ističe, da samo moral na vjerskoj podlozi ima pravu svoju udarnu snagu (str. 43). Među izvore spada svakako i crkvena predaja kao pravi izvor (str. 77) moralnog bogoslovlja i njezina vrijednost prelazi neko sporedno, makar se to zvalo i »golemo značenje«.

Prvi dio je daleko opširniji od drugoga, što sama priroda stvari sobom donosi. Ustanovivši moralnu potrebu u čovjeku, autor izlaže misli o moralnom čuvstvu i njegovim pojavama u ljudskom životu. Mi katolici o njemu manje govorimo, iako je na mjestu da mu se u određenoj mjeri posveti pažnja, tek uz ispravnu primjedbu: da u životu ne valja polaziti za čuvstvom već za uvjerenjem kao činom razuma, koji treba da vodi i čuvstvenu čovjekovu stranu (str. 107). Slijedi raspravljanje o prirodnom moralnom zakonu, koje je u vezi s izlaganjem o objavljenom moralnom zakonu veoma iscrpno, znanstveno na visini i bez prigovora izvedeno. Razmjerno mnogo je prostora posvećeno filozofima, pa takovo djelo nije samo moralno bogoslovlje, nego ujedno i priručnik za moralnu filozofiju. Može se činiti da je ovdje prevelika pažnja posvećena ne samo Benthamu, Millu i Guyau-u, nego pogotovo Schopenhaueru i Kirchmannu s obzirom na današnje stanje filozofske znanosti, osim ako toga domaće bugarske prilike možda nisu napose iziskivale.

Obvezatna snaga moralnog zakona i vidni sukobi u životu riješeni su na str. 220—241. U izlaganju savjesti kao glasnika moralnog zakona, autor postupa jednako stručno kao i kod rasprave o slobodnoj volji, preduvjetu svakoga moralnog djelovanja. Zalaže se za »moralnu slobodu«, ispravno odbijajući i determinizam i apsolutni indeterminizam. Ni Schopenhauer ni Čičerin nisu k ispravnom rješenju ovog starog problema pridonijeli mnogo. — Pitanje dobra i zla, kreposti i mane, zaokružuje autor u lijepom prikazu moralno dobra ili loša karakter a (str. 394). Po tom prelazi na posljedice što se nadaju iz spoznavanja moralnog zakona na svakoga pojedinca. Vrlo ih iscrpno predstavlja i obrazlaže (str. 405—470). Prvo je osnovno traženje: gospodstvo duha nad tjelesnim i prirodnim potrebama; drugo je traženje: poštivanje sebe i drugoga, stvarno ljubav k sebi i k bližnjemu; treće se kao kruna pridružuje k ovima: ljubav k Bogu i traženje Njegove slave.

Drugi dio se bavi kršćanskom moralnošću. Tu autor najprije ustanovljuje činjenicu, da se najveći dio ljudskog djelovanja nužno odvija u vezi s propisima i zahtjevima religije. Ona je prirodni zahtjev u životu i ne može se mimoći. Ni čuvstveni, a pogotovo razumni vjerski život ne ostaje bez odraza na vršenje moralnog zakona. Zato je potrebno govoriti o grijehu, o padu čovjeka i o uvjetima spasenja (str.

505 i sl.), napose kako to kršćanima pokazuje objava preko Isusa Krista i njegov novi zakon. Ta je nauka objašnjena u objektivnom smislu, a jednako istumačena s obzirom na subjektivan stav pojedinca. Tu je zapravo govor o vjeri kao počelu spasenja i (samo natuknuto a ne razrađeno jer spada u dogmatiku) o sredstvima spasenja, koja daje kršćanstvo. Na koncu je istaknut i zorno prikazan ideal života pojedinog kršćanina, koji se ostvaruje u savršenstvu što ga u ovom životu pojedinac može postići. U osobi Isusa Krista je prikazan taj ideal, a u vezi s njim pomoćna sredstva kršćanskog zakona. U tom dijelu je autorovo kršćansko gledanje na svijet i život došlo do izražaja u punom obliku.

U čitavom djelu, napose u prvom dijelu odskaje autorov trud, da svoje izvode donosi na znanstveno kritički način. Ozbiljnost i naučna metoda njegova rada, odlika je ovoga djela. U didaktički se raspored građe ne mogu upuštati, ali već osnovna razdioba na dva glavna dijela, kako sam ih na početku spomenuo i redosljed građe u ovom svesku, pokazuje sustavnu nit autorovih izvađanja kojima je ostao vjeran i u pojedinim dijelovima ove knjige. Prva bugarska znanstvena moralna našla je u autorovoj osobi vrijedna i naučno spremna graditelja.

Zao mi je tek što moram spomenuti, da u ovo djelo nikako ne pristaju stranice 241—272 u onom obliku, kako su iznesene. Ako možda i jest potreban govor o t. zv. nomizmu i antinomizmu, ako i postoje izvjesna razmimoilaženja u pogledima dokle i kako ima zakon biti norma praktičnog djelovanja, moraju pogledi s jedne i s druge strane biti objektivno prikazani i kritički jednako nepristrano ocijenjeni. Autor se brzo i lako može osvjedočiti, da se iznesene zamjerke katoličkoj moralnoj nauci danas više ne mogu opetovati, pa ni po uglednim ruskim piscima. Kako su oni podlegli neznanstvenim prikazima protestanata prikazao je dr. R. Dabrowski u djelu: »Katolicka nauka moralnošći w przedstawieniu prawoslawnych teologow rosyjskich« (Warszawa, 1935); a kako su nastale njihove pripovijesti na račun katoličke nauke i koliko naučno vrijede, iznio je dr. Jos. Mausbach u djelu: Die katholische Moral und ihre Gegner (Köln, 1921) te Schilling u djelu: »Apologie der katholischen Moral«. Paderborn, 1926). Znanstvenom će radniku mnogo pripomoći ovi izvodi. Da mi o probabilizmu ne učimo ono što je navedeno na str. 271., pokazuje uvid u »Osnovu mor. bogoslovlje« str. 326. Uvjeren sam, da bi autor zadužio znanstvenu publiku, kad bi uzeo pod nož objektivne kritike i među bugarskim pravoslavnim teolozima raspršio neznanstvene bajke, što eto neopravdano prelaze iz knjige u knjigu sve do današnjega dana. I znanstvena istina može mnogo pridonijeti razumijevanju i boljim odnosima između pojedinih naroda, ako s njegovih pripadnika skida neosnovane prigovore, nastale u davno vrijeme zbog posve neznanstvenih razloga. A što je glavno: znanstvenoj se istini tako daje ono poštovanje, koje ona zaslužuje svagdje i na svakom mjestu.

Prof. A. Živković.

P. Michael Brlek OFM. De evolutione iuridica studiorum in ordine Minorum, Dubrovnik 1942. (Croatia), 8°, Str. 111.

Ova dobra kanonistička studija radi o povijesnom razvoju propisa o naukama i izobražavanju pripadnika velikog prosjačkog reda sv. Franje od njegovog osnutka (1223.) do rascijepa (1517.). Radnja je primljena i odobrena kao pismena doktorska disertacija na kanonističkom fakultetu franjevačkog papinskog sveučilišta »Antonianum« u Rimu. Predmet rasprave vrlo je dobro i stvarno razdijeljen u 3 poglavlja: 1) Učenje (De studiis), 2) Učenici (De studentibus), 3) Učitelji (De lectoribus). U obradbi, koja je dosta kratka i suhoparna, upotrijebljeni su skoro potpunoma svi izvori i dosadnja književnost. Nalazimo u njoj dosta zanimivih podataka i za opći studij teologije u srednjem vijeku i u klasičnom njegovom razdoblju. Tako n. pr. da je za postignuće akademskog stupnja magisterija (doktorata) trebalo redovno 12 godina sveučilišnog nauko-